

Fafaragástól a holográfiáig

Erdélyi művész-monográfiák

Tavaly Mattis-Teutsch Waldemár kiállításáról írva¹ forrásként jelöltük a róla készült albumot. A kötet a *Mentor Művészeti Monográfiák* sorozat egyik darabja. A sorozatot 15 éve indította a marosvásárhelyi Mentor, melyet KÁLI KIRÁLY ISTVÁN irodalmár alapított a *Lító* című irodalmi folyóirat szellemi körére építve, majd a helyi képzőművészeti Műhely lett a bázisa. JÁNOSHÁZY GYÖRGY költő-műfordító, művészettörténész adta az ötletet és írta meg az első monográfiákat, sorrendben: Kákonyi Csilla és Barabás Éva festőkről 1999-ben. Majd Miklóssy Gábor festő, Haller József festő-grafikus, Marx József fotós albuma következett, ezután megjelentek a szobrászokéi is, Kós Andrásé, Jecza Péteré, Löwith Egoné, majd Gallas Nándoré, Izsák Mártoné. Az elmúlt 10 évben Kedei Zoltán, Tóth László festőkről, Orth István festő grafikusról, valamint Pallos Schönauer Jutta és Pittner Olivér festőkről jelentek meg kötetek. Ezután jelent meg Gyarmathy János szobrász, Feszt László grafikus, Mattis-Teutsch Waldemár festő, Árkossy István grafikus-festő monográfiája. Pár év szünet után – nem a téma hiányzott, akadt önkéntes jelentkező is, ami jelzi „helyi értékét” – Péterffy László festő-szobrászával, a 21. kötetrel folytatódott a sorozat.² Remélhetőleg eljut a mai „kolozsváriakig”, Berszán Zsolttól Veres Szabolcsig.

Az alkotók mellett a szerzők listája is bővült.³³ A művészettörténészek az életpályákba beírják a társadalmi-történeti hátteret, az ideológiát. Ezekből kiolvasható, hogy – a szocreál „egyetemessége” után – a hatvanas évek grafikai forradalma más „színt” kapott Erdélyben, itt a nemzeti identitás kérdésével kapcsolódott össze. A kulcsszereplő FESZT LÁSZLÓ grafikus, a Kolozsvári Művészeti Egyetem tanára, rektora. Munkásságában a nagy fordulatot az 1966-os *Velencei Biennálén* látottak hozták. A nyomasztó hangulatot keltő dekoratív foltok és a realista narratívákon kívül – mint mondta – létezik a látszólag semmi konkrétumhoz nem fűződő (mert kizárólag a művész mondanivalójától meghatározott) grafikai közlésmód, amelynek mindenekelőtt a gondolkodásra készítés a célja. Újítása a kollográfia: nem rézlemezre, hanem más, kevésbé „nemes” felületre ragaszt anyagokat, rétegekben, lefestve, majd ezekről nyomtat. Így készült fakturális „jeleit” a forradalom után áthatja a „szürrealisztikus valóság” feszültsége. Majd a levonat kiiktatásával a lemezt használja végső hordozó felületként. Tanítványa, ÁRKOSSY LÁSZLÓ, nyughatatlanul kutatja a kétdimenziós képfelület megnyithatóságát az érzéken és az értelmén túli (és inneni) tájak felé – írja Banner Zoltán. Grafikusként indul, majd áttér a vászonra, s az elektrografiára. A grafika elvontabb és a festészet

figuratívabb elemei között keres nyugvópontot, közben eljut a számítógép lehetőségeihez. A kollográfia, illetve a kollázs-szemlélet fedezhető fel festményein. Itt kell kitérni arra, hogy a külföldi, nyugati újdonságok bukaresti közvetítéssel jutottak el akkor Erdélybe, bár Kondor Béla és Bálint Endre, valamint Gyémánt László és Szász Endre hatásnak nem kellett ilyen kerülő utat megtenni. Utóbbiak szürnaturalista-szimbolista stílusát a magyarországi szabadabb mozgástérrel indokolja Banner Zoltán (Árkossy kötet). Másutt a szürrealizmust az erdélyi lelkiállapothoz, életérzéshez köti, okként a diktatúrára utalva „tiltások, megszorítások és megtorlások valósága és kényszerképzetei között szinte általános stílus meghatározó impulzusként honosodott meg művészetünkben” – írja Banner a Feszt László monográfiában. A hetvenes években nyitottabb lett a helyzet, majd jött a kiábrándulás, az értékpusztulás, a haza elvesztés: a szász-magyar Pallos Jutta Németországba költözik, Péterffy László hazánkba, s a forradalom után Magyarországon megjelennek köztéri szobrai. A sorozatból kiolvasható a kolozsvári „iskola” másik oldala. A proletkult éveiben ALBERT LÁSZLÓNAK hiába segít tanára, Miklóssy Gábor a figurális festésben, nem kap ösztöndíjat a Főiskolán. (Miklóssy még Rudnay Gyula mesteriskoláján tanult, megjárta Nagybányát, majd Kolozsváron tanított. Úgy tartják számon, hogy a román környezetbe ültette át a magyar történelmi festészet hagyományait, s a reneszánsz művészeti kánonokat.) Albert az ott tanultakat a tudás-kánon börtönének tartja, a „realizmus nem megy neki”, a Marosvásárhelyi Műhelybe visszatérve pályája módosul, s a hetvenes évekre kialakul önálló festői világa. Képein „a struktúra textúrává oldódik”, valóságból textúrává absztrahált látvány. Szín- és formaritmusait a gesztusfestészettel éri el. Méltatója, Banner Zoltán Jackson Pollock akció-festészetéhez méri: földre tett vászonra csurgatás, majd a vásznon biciklizés, hozzátéve: Albert absztraktja nem lázadás, hanem megkönnyebbülés, egyben önvédelem a sötét diktatúrával szemben. Az ideológiai zár miatt nem tudott az amerikai művészről, az absztrakt expresszionizmusról. Képein a természeti ritmusokat, kataklizmákat szimulálja, a rendszert, a ritmust vetítve a természet jelenségeire, majd az organikus lét feltörő energiái áradnak ki a képből, feszítve a keretet, az ember belső viharaként.

A szobrászok helyzete nehezebb, az oktatás-kánon sulykolása, a „figurális realizmus” mellett az elfogadás ideológiai-politikai, más oldalról a vallási sémái jobban nyomasztották őket. JECZA PÉTERT előbb a repülés ihlette, majd a zárt geometrikus formák vonzották: a *Monádok* után a *Monolit* sorozata, az ellentétek, a „duál-pár” háttérben a férfi-nő, Erősz szellemisége. Elemzője kiemeli film-, fotószerű, premier plános

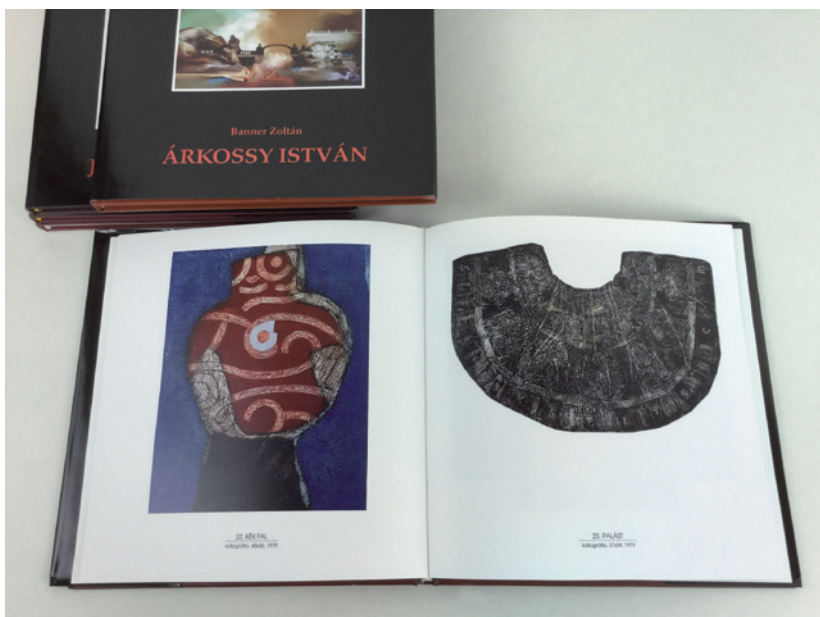
1 Fény-szín-tér. A 22. Galéria. 2014. 04.17. – 06.08., *Balkon* 2014/15.

2 A sorozatot a Communitas (RMDSZ alapítvány), a Triade és az NKA támogatja.

3 Legtöbbet Banner Zoltán jegyzi: Albert László, Árkossy István, Feszt László, Haller József, Pallos Sch. Jutta, Péterffy László, Tóth László monográfiáit. Jánosházy – a fentiek mellett – Marx Józsefről írt; Horváth Júlia Löwith Egonról; Józsa István Orth Istvánról; Murádin Jenő Izsák Mártonról, és – Szücs Györggyel – Pittner Olivérről; Nagy Miklós Kund-Kedei Zoltánról és Gyarmathy Jánosról írt tanulmányt. A másik szerzőnő, Németh Júlia Kós Andrásról írt meg. Sümegi György Miklóssy Gáborról; Szekernyés János Gallas Nándorról és Jecza Péteréről írt. Mattis-Teutsch Waldemárról írt Almási Tibor. Weisz Attila pedig Józsa Nemes Irén festőről készített monográfiát.

módszerét, kimetszés és a nagyítás technikáját. Készít „portrét”, mellszobrot, így Bartók Béláról a multikulturális Temesvárra szánva – ott tanít, dolgozik –, végül a zeneszerző szülővárosában, Nagyszentmiklóson állítják fel, 20 évvel később. Az 1989-es forradalmat kirobbantó temesvári vérengzés emlékművei egy részét ő készíti el (*In memoriam*), s a „fordított” Pietát, lelőtt asszonyt a férje karjaiban. Szakrális munkái is eltérnek a kánontól, ezért szedik le az újszentesi templomba készült bronz reliefjeit. Fa szobrait kiállítják a *Velencei Biennálén* 1978-ban. Művei a metaforikus jelentésen túl gyakran a tiszta absztrakt formaképletekhez vezetnek. Jecza a matériából jut el oda, GYARMATHY JÁNOS a szellemet „tárgyasítja”. Ő az újabb generációba tartozik. A kolozsvári egyetem elvégzése után Marosvásárhelyen tanít. Hat rá az ottani avantgárd műhely, valamint Giacomo Manzù. Lebegő szobrai áthelyezi a súlypontot, nemcsak technikában, szemléletében is. Szokatlan kompozíciói lebegősek, ezt ablakok, létrák és a test kinyitása fokozzák. Szobrainak „hátsó oldala” is van, alakjai nyúltak, irreálisak, spirituálisak, szakrális témái egyben ironikusnak tűnnek. PÉTERFFY LÁSZLÓ festőként indul, plasztikus képet készít, előlegezve a térbe átlépést. Farag fából, kőből, bronzból és csontból. Magyarországon sok szobra látható: Kispesten a névadó Wekerlét, s az építő Kós Károlyt, Tokajban Szent Istvánt, Tatabányán Géza fejedelmet örökítette meg.

inside express →

Fiatal Képzőművészek Stúdiója Egyesület

studio.c3.hu

— 040

SÜVEGES RITA
Solymár 4., 2013
olaj, vászon, 150×200 cm
© Fotó: Süveges Rita

Munka-művek

Bálványos Levente | Czene Márta | Csáky Marianne
Csiszér Zsuzsi | Ember Sári | Flohr Zsuzsi | Györffy László
Haász Katalin | Keller Diána | Koronczai Endre | Kristóf Gábor
Kroó Anita | Magyarósi Éva | Ráskai Szabolcs | Sipos Eszter
Szabó Ádám | Szemző Zsófi

© Csáky Marianne

Budapest Galéria

2015. január 23 – március 8.

A kiállítás támogatója:

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Megtekinthető hétfő kivételével 10–18 óráig.
Budapest Galéria, 1036 Budapest, Lajos utca 158.
www.budapestgaleria.hu info@budapestgaleria.hu

